

รายงานการพัฒนาคุณภาพครู
ด้านการจัดการเรียนรู้เรื่องทักษะการคิด

นางสาวจรินทร์ โฮ้สกุล
ตำแหน่งศึกษานิเทศก์

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

การพัฒนาประเทศให้มีความเจริญอย่างรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม มีความจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพของคนในชาติให้มีความสามารถในการคิด โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นพื้นฐานต่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต ดังนั้นการพัฒนาความสามารถการคิดของนักเรียนอย่างรอบด้าน จึงเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียน คิดเก่ง คิดดี ตัดสินใจถูกต้อง โดยการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาวิธีคิดของตนเองอย่างสร้างสรรค์ อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพนักเรียนในระดับสูงต่อไป

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 3 ตระหนักและเห็นความสำคัญของคุณภาพการจัดการศึกษา และเห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่พัฒนาทักษะการคิดของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอโดยสอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษา และประเมินการคิดด้วยมิติคุณภาพที่ชัดเจน รวมถึงส่งเสริมให้ครูมีทักษะการคิดแบบครบวงจรในระบบการจัดการเรียนรู้เพื่อตรวจสอบตนเอง จะช่วยให้ครูมีความมั่นใจและปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนได้อย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งครูสามารถพัฒนาคุณภาพทักษะการคิดและด้านอื่น ๆ ของนักเรียนได้อย่างตรงประเด็น ประกอบกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีเจตนารมณ์ให้เกิดการขับเคลื่อนการคิดสู่ห้องเรียนอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อรูปแบบการพัฒนาคุณภาพครูด้านการจัดการเรียนรู้เรื่องทักษะการคิด จึงได้ดำเนินกระบวนการพัฒนาครู เป็นระยะเวลา 20 สัปดาห์ เริ่มจากการสร้างศรัทธา ให้ความรู้เรื่องทักษะการคิด ฝึกปฏิบัติ นิเทศอย่างกัลยาณมิตร ขยายเครือข่าย สร้างความมั่นใจ และสร้างความภาคภูมิใจ โดยคาดหวังให้ครูมีระบบการคิด และมีทักษะการจัดกิจกรรมพัฒนาการคิดอย่างมั่นใจอันนำไปสู่การพัฒนาให้นักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา จึงจัดทำรายงานการพัฒนาคุณภาพครูฉบับนี้ขึ้น

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 3 ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหาร โรงเรียนวัดอินทาราม โรงเรียนโฆสิตโสภณ ครูที่ให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะ อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อรูปแบบการพัฒนาคุณภาพครู ในเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 3

บทคัดย่อ

รายงานการพัฒนาคุณภาพครูด้านการจัดการเรียนรู้เรื่องทักษะการคิดครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพครูด้านการจัดการเรียนรู้ เรื่องทักษะการคิด ศึกษาและเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเรื่องทักษะการคิดของครูก่อนและหลังการพัฒนา ศึกษาความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอนที่สอดแทรกกิจกรรมทักษะการคิด ความคิดเห็นของครูที่มีต่อกระบวนการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้เรื่องทักษะการคิด ทักษะการคิดของนักเรียนที่เกิดจากครูที่ได้รับการพัฒนา และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูที่พัฒนาทักษะการคิด กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูที่สมัครใจ จำนวน 30 คน เป็นครูช่วงชั้นที่ 1 และ 2 จำนวน 5 คน ช่วงชั้นที่ 3 และ 4 จำนวน 25 คน และ นักเรียนที่เรียนกับครูกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 284 คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม SPSS for Windows เพื่อหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และค่าสถิติ t-test เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจเรื่องทักษะการคิดก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาแบบประชากรกลุ่มเดียว (One Sample Test) และวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลปลายเปิด

ผลการศึกษาพบว่า

1. รูปแบบการพัฒนาคุณภาพครูด้านการจัดการเรียนรู้เรื่องทักษะการคิด มีกระบวนการพัฒนา 4 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างศรัทธา เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่นำไปสู่ผลสำเร็จบนพื้นฐานหลักประชาธิปไตย ความเสมอภาค การยอมรับฟังปัญหาและร่วมแก้ปัญหาอย่างจริงจัง พัฒนาความรู้ด้านทักษะการคิดของครูกลุ่มย่อย (จำนวน 4 คน หรือครูผู้นำ) ด้วยเทคนิคพาคิด พาทำ 2) การขยายเครือข่ายโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้จากผลงานของครูกลุ่มย่อย โดยใช้ระบบการช่วยเหลือด้วยกระบวนการกลุ่ม อันมีครูผู้นำและผู้พัฒนาหรือศึกษานิเทศก์ ร่วมพาคิด พาทำ 3) การสร้างความมั่นใจ โดยใช้หลักการให้ผลย้อนกลับรับรู้ข้อผิดพลาดด้วยตนเอง เทคนิคที่ใช้คือการกระตุ้นด้วยคำถามเพื่อให้เกิดความกระฉับ ใช้ทักษะมนุษยสัมพันธ์ การสังเกต ประเมินสถานการณ์ สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ให้ครูพิจารณาทางเลือกและตัดสินใจ ปรับปรุงงานของตนเอง และวิเคราะห์ผลงานตนเองด้วยทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ 4) การสร้างความภาคภูมิใจ โดยร่วมวางแผนกับครู และผู้บริหาร เผยแพร่ผลงาน ขยายผลให้แก่ครูอื่น ๆ ทั้งภายในภายนอกโรงเรียน ซึ่งมีผลให้ครูมีความภาคภูมิใจ และมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากขึ้น และจัดแหล่งเผยแพร่ผลงานของครู

2. ครุมีความรู้ความเข้าใจเรื่องทักษะการคิด สูงกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ .05 ซึ่งสาระหลักประกอบด้วย เป้าหมายของการเรียนรู้ เทคนิคกิจกรรมการเรียนรู้ที่ ส่งเสริมทักษะการคิดขั้นพื้นฐานและทักษะการคิดขั้นสูง การวัดผลและประเมินผลโดยกำหนดมิติ คุณภาพการคิด

3. ครุมีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกิจกรรมทักษะการคิด ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.83 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.41 และเรื่องที่ครูปฏิบัติได้สูงสุด ได้แก่ การนำเข้าสู่บทเรียน การวัดประเมินผลโดยกำหนดมิติคุณภาพการคิดครอบคลุมทุกด้าน ด้านข้อมูล แบบแผนการคิด ประโยชน์ คุณค่าทางสังคมและอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับเป้าหมาย เทคนิคที่ใช้มีหลากหลาย ได้แก่ การใช้สื่อ สถานการณ์ สื่อภาพเคลื่อนไหว กระตุ้นด้วยคำถาม ในระดับต่าง ๆ Mind mapping หมวก 6 ใบ และโครงงาน โดยจัดกิจกรรมทั้งรายกลุ่มและรายบุคคล

4. ครุมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการกิจกรรมการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้ เรื่องทักษะการคิด พบว่าภาพรวมความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการดำเนินการพัฒนา คุณภาพครูด้านการจัดการเรียนรู้เรื่องทักษะการคิด อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.17 ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน 0.42 ความคิดเห็นระดับสูงสุด ได้แก่ การสร้างความศรัทธา การขยายผล การสร้างความมั่นใจ การสร้างความภาคภูมิใจ ตามลำดับ ส่วนรายละเอียด พบว่ารายการที่มีความคิดเห็นด้วย มากที่สุด ได้แก่ ครูสามารถถ่ายโยงประสบการณ์ บรรยายภาคการเรียนรู้ การตั้งคำถามและให้ แรงเสริมไปใช้ในกิจกรรม การเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนแบบกลุ่มครูผู้ปฏิบัติเป็นบรรยากาศ การเรียนรู้แบบกัลยาณมิตรที่ส่งเสริม ให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และกิจกรรมการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ผลการปฏิบัติจริง ช่วยให้ได้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อนำไปปรับปรุงการวางแผนการจัด การเรียนรู้ให้สอดคล้องตามเป้าหมาย

5. นักเรียนทุกช่วงชั้นมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับทักษะ การคิดของครู ภาพรวมอยู่ระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.07 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.60 ช่วงชั้นที่พึงพอใจ มากที่สุด ได้แก่ ช่วงชั้นที่ 1 รองลงไปพึงพอใจในระดับดี คือ ช่วงชั้นที่ 2 3 และ 4 ตามลำดับ โดยรายการที่นักเรียนพึงพอใจมาก คือ ครูบอกแนวทางการให้คะแนนพร้อมเกณฑ์ให้นักเรียนเห็น เป้าหมาย ครูให้เวลานักเรียนคิด แรงเสริมในทางบวก และ สอดแทรกทักษะการคิดโดยใช้สื่อ หลากหลายที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้

6. นักเรียนมีทักษะการคิด 3 ระดับ โดยพิจารณาจากชิ้นงานของนักเรียน ได้แก่ ระดับคุณภาพน้อย คือ ชิ้นงานมีเฉพาะปริมาณข้อมูลทางกายภาพ ไม่ขยายรายละเอียด ส่วน ระดับคุณภาพที่สูงขึ้น คือมีข้อมูลทางกายภาพเชื่อมโยงขยายรายละเอียดบ้าง และระดับคุณภาพ การคิดที่สูงสุด คือ ข้อมูลมีทั้งปริมาณและคุณภาพ จัดกลุ่มเชื่อมโยงภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่ม อธิบายรายละเอียด แสดงเหตุผลชัดเจน หรือ ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และ ออกแบบแปลกใหม่

ข้อเสนอแนะ

การนำผลไปใช้เพื่อการปฏิบัติของครู

1. ครูควรวางแผนออกแบบการเรียนรู้ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ และพิจารณาทักษะการคิดที่เกี่ยวข้อง กำหนดผลงานนักเรียนและแนวทางการให้คะแนนที่มีด้านคุณภาพการคิดให้ชัดเจนสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ และกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งสามารถตรวจสอบความสัมพันธ์กับผลงานนักเรียนได้ ก่อนนำไปจัดการเรียนการสอนจริง
2. ครูควรศึกษาทำความเข้าใจ ความหมาย คุณภาพทักษะการคิดแต่ละประเภท เพื่อเป็นหลักการในการกำหนดมิติคุณภาพการคิดระดับต่าง ๆ ได้อย่างมีคุณภาพ
3. ครูควรศึกษาขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามหลักการ ทฤษฎี และจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการคิดนักเรียนในชั้นเรียนตามขั้นตอน
4. ครูควรจัดบันทึกผลการตรวจคุณภาพการคิดของนักเรียนเพื่อศึกษาความสามารถในการคิดของนักเรียนรายบุคคลและนำไปพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้สูงขึ้นรายกลุ่มหรือรายบุคคล
5. ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความสนใจ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาฝึกทักษะการคิดในระดับสูงอย่างมีประสิทธิภาพ
6. ครูควรเตรียมข้อมูลที่มีความง่ายหรือยาก กิจกรรมการฝึกคิด โดยใช้สื่อที่น่าสนใจ เหมาะสมกับวัยของนักเรียน มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตต่อตนเองและสังคม ทำทหายด้วยคำถามที่นักเรียนสามารถใช้ความพยายามในการคิดได้

การนำผลไปใช้เพื่อการปฏิบัติของโรงเรียน

1. โรงเรียนควรนำกระบวนการพัฒนาครู มาจัดเป็นระบบการนิเทศภายในโดยคัดเลือกครูนักคิด มีลักษณะมุ่งมั่น ใจกว้าง อุทิศตน เพื่อส่วนรวม เป็นผู้นำในการปฏิบัติ จะช่วยให้ครูอื่น ๆ มีความศรัทธา ไว้วางใจ และร่วมมือกันสร้างความเข้มแข็งภายในโรงเรียน
2. การนิเทศในชั้นการเรียนรู้ของครูระยะแรก ควรจัดสื่อที่ช่วยให้ครูมีกรอบระบบความคิดแบบเชื่อมโยงจะทำให้ครูมีทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ

3. ผู้บริหารที่มงานวิชาการ ควรมีการวางแผนพัฒนาครูต่อเนื่อง และจัดกิจกรรมให้ครูมีความภาคภูมิใจจากผลการปฏิบัติ รวมทั้งประชาสัมพันธ์ความสำเร็จ

4. ผู้บริหารและผู้ร่วมนิเทศ ควรเป็นผู้ที่มีจิตวิทยา เข้าใจครู แสดงพฤติกรรมให้เกียรติทั้งวาจาและท่าทาง จะทำให้ครูกล้าเปลี่ยนแปลง

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการพัฒนาครูโดยใช้รูปแบบอื่น ๆ เฉพาะกลุ่มสาระการเรียนรู้
2. ควรศึกษาการพัฒนานวัตกรรมแบบอื่น ๆ ที่มีผลต่อความสามารถในการคิด
3. ควรศึกษาระยะเวลาที่ส่งผลต่อความคงทนในการเรียนรู้ของครูในช่วงอายุ

ต่าง ๆ